

Урош В. Шуваковић*
Универзитет у Београду, Учитељски факултет

СРБИЈА И АТЛАНТСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ – ПРОГРАМСКО-ПОЛИТИЧКИ СТАВОВИ ПАРТИЈА У СРБИЈИ ПРЕМА НАТО**

Сажетак

У раду се, применом оперативне методе анализе садржаја документа, истражују политички ставови политичких партија у Србији у погледу атлантских интеграција. Циљ анализе је да покаже како је и зашто ово питање дошло на политички дневни ред у Србији тек по окончању НАТО агресије на СРЈ 1999. и после нетооктобарских промена 2000. године. У периоду који је томе претходнио, ово политичко (војно-безбедносно) питање није уопште разматрано кроз партијске документе. Анализом се долази до закључка да је подршка атлантским интеграцијама у Србији континуирано опадала и да је данас сведена на програмска опредељена ванпарламентарних странака, што не значи да и у неким парламентарним партијама не постоје фракције које се залажу за атлантске интеграције.

Кључне речи: *атлантске интеграције, Србија, НАТО, ставови политичких партија, 1989-2018*

Уколико се посматрају фазе у транзицији српског друштва¹, може се слободно рећи да атлантске интеграције у њеној првој фази

* Контакт: uros.suvakovic@uf.bg.ac.rs

** Рад је резултат истраживања у оквиру научно-истраживачког пројекта ИИИ 47023 *Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција* који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1) Разликујемо две фазе транзиције српског друштва: прва, 1987-2000. која је више политичка транзиција, а мање економска, па је стога многи сматрају «замрзнутом транзицијом» и, друга, 2000. до данас када је извршена свеопшта приватизација у земљи. В. Урош Шуваковић, *Транзиција: прилог социолошком проучавању друштвених промена*. Филозофски факултет Универзитета у Приштини с привременим седиштем у

у Србији уопште нису биле у агенди политичких питања о којима се расправљало и у вези са којима се водила политичка борба. Ако се пак осврнемо на фазно посматрање практиковања концепта «новог светског поретка»² који је након пада Берлинског зида промовисала Америка, онда се може рећи да је питање атлантских интеграција у централно и источноевропским земљама постављено већ у другој фази, одмах након смене реалсоцијалистичких режима. У складу са својом доктрином «ширења на Исток»³, већ у тој фази долази до осмишљавања НАТО програма «Партнерство за мир», којем оне приступају као предворју Северноатлантске алијансе, да би почетак треће фазе означила симултано два догађаја: «започињање агресије НАТО на Савезну Републику Југославију и пријем прве три државе бишег источноевропског савеза у пуноправно чланство НАТО (Мађарска, Чешка, Пољска)»⁴. Касније, у трећој фази реализације концепта «новог светског поретка» ширење НАТО је обухватило и пријем других бивших социјалистичких држава у ову организацију. Хронолошки гледано, неке од тих држава су најпре примљене у НАТО, а потом у ЕУ, друге су примљене у обе организације истовремено, док су треће за сада само чланице НАТО⁵. Дакле, све бивше социјалистичке земље су ступале и у НАТО и у ЕУ. Истраживачи уочавају да ниједна транзициона земља није прогласила неутралност⁶. Нема ниједне чланице ЕУ из реда бивших социјалис-

Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2014, стр. 52-53 и 265-295

- 2) Урош Шуваковић, «Фазе у остваривању доктрине `новог светског поретка`», *Смисао*, Главни одбор Социјалистичке партије Србије, Београд, бр. 8-9, 1999, стр. 117-122. Касније смо нашу трофазну шему концепта «новог светског поретка» употпунили и четвртном, која је започела 11. септембра 2001. терористичким нападима на територији Америке, и објавом «рата тероризму» од стране тадашњег америчког председника Џорџа Буша Млађег. В. Урош Шуваковић, *Медицина и друштво*, КОБДОМ, Ковин, 2007, стр. 208-209. Ова фаза се окончава са окончањем тзв. «Арапског пролећа». Пета фаза представља у извесном смислу фазу стагнације у имплементацији концепта `новог светског проетка`. Она отпочиње са неуспехом САД и њених савезника да свргну с власти сиријског председника Башара ел Асада и руском интервенцијом у тој држави која је довела до пропасти терористичких база и тзв. «Исламске државе» која је производ пактирања ЦИА-а са исламским тероризмом, а наставља се кроз тзв. «мигрантску крозу» која је из корена уздрмала ЕУ, Vrexit и изборну победу председника Доналда Трампа.
- 3) Може се уочити чак и терминолошка сличност са Хитлеровим «Drang nach Osten».
- 4) Урош Шуваковић, «Фазе у остваривању доктрине `новог светског поретка`», стр. 121
- 5) Уједињењем Западне и Источне Немачке, НАТО се проширио и на бивши DDR. Мађарска, Чешка и Пољска су примљене у пуноправно чланство НАТО 1999, а у ЕУ 2004; Бугарска и Румунија у чланство НАТО 2004, а у чланство ЕУ 2007; Хрватска у чланство НАТО 2009, а ЕУ 2013. Естонија, Летонија и Литванија (као некадашње републике у саставу СССР), Словачка и Словенија (као прва *ex* југословенска република) су примљене и у НАТО и у ЕУ 2004. Албанија је постала чланица НАТО 2009, а Црна Гора 2017, али ниједна од њих није још увек ушла у ЕУ.
- 6) Радослав Гађиновић, «Војна неутралност и будућност Србије», *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2018, стр. 34. <https://doi.org/10.22182/pnb.1412018.2>

тичких земаља која није постала чланица НАТО⁷, па се поставља питање због чега би НАТО прихватио да Србија буде изузетак? Не постоји основа за претпоставку да би НАТО поштовао демократску вољу грађана Србије, који су изразито антинатовски расположени⁸, пре свега због злочина које је НАТО починио у Србији 1999, његове улоге у отимању Косова и Метохије, учешћа НАТО у војним операцијама против српског народа у Босни и Херцеговини и Хрватској, али и због вишедеценијске социјализације грађана у правцу несврставања Југославије у војне блокове. Наше запажање о непостојању ове претпоставке може се аргументовати чињеницом да војни савези штите своје интересе, а да примена насиља у заштити таквих интереса представља увек акт против оних који по њиховом суду те интересе угрожавају. Скорашњи пример је случај Македоније, где је због недовољног одзива грађана пропао референдум о приступању ове земље НАТО-у⁹, али су под притиском и, како се сумња корупцијом, неки од посланика променили свој став и гласали у Собрању у прилог тзв. Преспанског споразума¹⁰. Може се очекивати да ће НАТО, без обзира на излазност од 35,91% грађана Македоније, врло брзо упутити овој држави позив за чланство. Заправо, како то указује Гајић, «нерешени конфликти и нестабилне прилике служе као изврстан алиби за 'гутање' земаља Западног Балкана у чланство НАТО

- 7) Државе-чланице ЕУ, а које нису и чланице НАТО, су: Република Ирска, Аустрија, Шведска, Финска, Малта и Кипар.
- 8) У периоду 2011-2016. на питање «Да ли Србија треба да постане чланица НАТО» највише одговора «за» је било 2013 - 21%, док је те године било најмање одговора «против» - 59%. Тренд противљења атлантским интеграцијама Србије је јачао, па је 2016. свега 14% грађана било «за» приступање Србије НАТО-у и 74% «против». В. Јавно мњење Србије: политичка и друштвена ситуација у Србији, ЦЕСИД, Београд, 2016, стр. 25. Иначе ово истраживање је финансијски помогао USAID. Доступно на http://www.cesid.rs/wp-content/uploads/2017/02/CeSID_USAID_Politi%С4%8Dke_prilike_u_Srbiji_2016.pdf 20/09/2018 Упореди са Милован Суботић, «Безбедносни троугао: ЕУ - НАТО - Руска Федерација и позиција Србије», *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2018, стр. 141-162. <https://doi.org/10.22182/pnb.1412018.9>. В. и Иван М. Башчаревић, «Ставови студената према ЕУ, НАТО и Јашком трибуналу», *Студенти на северу Косова и Метохије* (Урош Шуваковић, Јасмина Петровић, ур. и прир), Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовске Митровица, 2016, стр. 111-126.
- 9) Референдумско питање је гласило: «Да ли сте за чланство у ЕУ и НАТО, са прихватањем Договора Републике Македоније и Републике Грчке?». Питање је било преварно, пошто нико није нудио чланство у ЕУ и НАТО, уз испуњавање услова који су испод достојанства једне државе, већ је нудио испуњавање тих услова као предуслова за македоснке евроатлантске интеграције. Грађани, међутим, нису насели на тако нешто, вероватно имајући и искуство са македонским референдумом о одвајању од Југославије 1991. Тада је слично преварно питање било постављено, пошто тадашња политичка класа није била сигурна у његов исход. Питање је гласило «Да ли сте за суверену и независну Македонију, с правом удруживања с независним државама Југославије?»
- 10) Овим споразумом Македонија је прихватила промену имена у Република Северна Македонија, како би отклонила вето грчке за њене евроатлантске интеграције.

алијансе»¹¹. САД имају за циљ ширење НАТО како би повећали свој утицај у овој организацији и смањили утицај западноевропских земаља које почесто имају приговор на понашање Америке, док су «нови чланови те алијансе много послушнији од оних старих», и та је послушност у односу на САД, а не на Брисел¹².

У тексту користимо израз «атлантске интеграције» синонимно са НАТО интеграцијама, али без уобичајеног префикса - евро, *евроатлантске интеграције*. Разлог је тај што су та два интеграциона процеса у Србији раздвојена, «на два колосека». Док је већина главних партија (са изузетком СРС) мање или више отворено, од реуспостављања вишестраначја, била за европске интеграције (ДС, СПО, ДСС док много касније није од тога одустао, СПС који се у Програмским основама из 1990. залаже експлицитно за улазак Југославије у Европску заједницу¹³), сарадњу са НАТО-ом ниједна од главних политичких партија није ни помињала у неком од својих програмских докумената. Иако је после петооктобарских промена 2000. ово питање стигло на партијски дневни ред у Србији, антисрпска улога НАТО у читавој југословенској кризи (бомбардовање положаја Војске Републике Српске у околини Сарајева, припрема авијацијом НАТО-а хрватске геноцидне акције «Олуја», субверзивно деловање против српских националних интереса итд), а посебно агресија на СРЈ 1999, (до сада) су спречили политичку класу да уведе Србију у поноправно чланство овог војног блока.

ПАРТИЈЕ У СРБИЈИ ПРЕМА АТЛАНТСКИМ ИНТЕГРАЦИЈАМА 1989-2000.

Слободно се може рећи да ни једна значајна политичка партија у Србији у последњој деценији XX века није чак ни помињала сарадњу са НАТО у својим програмским документима, а камо ли да се залагала за приступање СРЈ (и Србије као њеног дела) овој војној организацији. Социјалисти тако истичу како ће Југославија сарађивати са несврстаним земљама са којима је после II светског рата имала добре односе¹⁴. На свом IV Конгресу СПС изри-

11) Александар Саша Гајић, «Евроатлантске интеграције, Србија и Западни Балкан после 'Брегзита': геополитичке околности», *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2018, стр. 135. <https://doi.org/10.22182/pnb.1412018.8>

12) Јевгениј Примаков, *Свет без Русије? Чему води политичка кратковидост*. Службени гласник, Факултет безбедности Универзитета у Београду, Београд, 2010, стр. 109

13) Социјалистичка партија Србије, *Програмске основе и Статут Социјалистичке партије Србије*. Главни одбор СПС, Београд, октобар 1990, стр. 40

14) Социјалистичка партија Србије, *Основе програма Социјалистичке партије Србије*, усвојене на II Конгресу СПС 1992. године, Главни одбор СПС, Београд, 2003, стр. 36

че жестоке оптужбе против НАТО због почињених злочина током агресије на СРЈ 1999, али и нгалашава - много више него у својим Основама програма - потребу «активног учешћа у Покрету несврстаних», али и жељу за јачањем сарадње са Русијом и Кином¹⁵. Демократска странка у свом програмском документу *Писмо о намерама* критикује комунисте који «и даље, уместо да унапређују сарадњу са земљама демократске политичке оријентације, остају при политици тзв. несврстаности, која подразумева савезничке, а понекад чак и вазалне односе са низом тоталитарних режима»¹⁶, али се истовремено залаже за улазак у Европску заједницу и за неутралну политику коју ће «у односу на војне и политичке савезе, у складу са својим интересима, Југославија водити» те ће у том смислу развијати и «сарадњу са другим неутралним земљама»¹⁷. Такву политику која би се могла формулисати «против несврстаности - за неутралност» заступа у свом Програму и Српски прокрет обнове¹⁸. Ово је, свакако представљало покушај седења на више столица: против сарадње са несврстанима, а за сарадњу са неутралнима, за чланство у ЕЗ и за неутралност према политичким и војним савезима, као да Европска заједница није политички и, делимично, војни савез. Ипак, чак се ни ту не помињу атлантске интеграције. С друге стране, у «Нацрту Програма Савеза за промене» од 8 септембра 1998. чији је стожер била ДС, дакле само пола године пре него што ће НАТО извршити агресију на Југославију, ова коалиција се залаже за «радикално смањење Војске Југославије» (sic!)¹⁹. Или су челници ДС били неинформисани шта Запад припрема Југославији - у шта је тешко поверовати - или су имали веома лоше намере према својој земљи и већ тада успостављену сарадњу са Северноатлантском алијансом. Одговор на то шта је по среди спада у домен историјских истраживања²⁰. Ни «Програм за демократску Србију» ДОС-а не говори о приступању Југославије НАТО-у. Свакако, разлог томе треба тражити у изразитој непопу-

15) Социјалистичка партија Србије, *Обнова - развој - реформе*. Главни одбор СПС, Београд, 2000.

16) «Писмо о намерама» од 3. фебруара 1990. У К. Николић, Бојан Б. Димитријевић, С. Цветковић, С. Гавриловић (прир) *Историја Демократске странке 1989-2009: документи*. Институт за савремену историју, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 35-36

17) Исто, стр. 46

18) *Програм Српског покрета обнове*. СПО, Београд, 1993.

19) К. Николић, Бојан Б. Димитријевић, С. Цветковић, С. Гавриловић (прир) *Историја Демократске странке 1989-2009: документи*. стр. 177.

20) Тадашњи савезни премијер СРЈ Момир Булатовић сведочи о томе како је у државном врху Југославије постојало очекивање да ће агресија НАТО почети октобра 1998, те да се све чинило да се она одложи. В., Момир Булатовић, *Правила ћутања*, друго издање. Народна књига, Алфа, Београд, 2004, стр. 307

ларности НАТО, посебно након извршене војне агресије на Југославију, али се говори о приступању ЕУ. Међутим, чињеница је да ДОС није имао снаге да у свом програмском документу осуди ту агресију, можда баш због тога што су је неки од руководилаца те коалиције отворено и подржавали. С друге стране, у одељку свог Програма «Враћање Југославије и Србије у свет» ова коалиција је заговарала «укључивање у све релевантне међународне институције, чиме ће бити обезбеђено моментално укидање свих санкција, укључујући и тзв. спољни зид санкција»²¹. Ово је довољно широка формулација да би могла да под себе подведе не само европске, већ и атлантске интеграције, иако се оне експлицитно не помињу.

Једина организација која је у овом периоду поменула могућност успостављања односа са НАТО-ом био је Форум за међународне односе. Ова НВО пледира за приступање Југославије Партнерству за мир, истовремено указујући да у том тренутку од стране водећих држава ове алијансе не постоји воља за таквом врстом разговора. Они сматрају како би «непридруживање значило један вид самоизолације и довођење себе у неравноправан, слабији положај, нарочито у односу на своје суседе», те се препоручује успостављање контаката Југославије са НАТО²². Осим ове организације, изненађујуће, али у изнудици, с циљем да се спречи агресија на нашу земљу, тадашњи председник Србије Милан Милутиновић изнео је у Рамбујеу, на тзв. преговорима, предлог америчком државном секретару Мадлен Олбрајт да СРЈ буде примљена у НАТО. «Нашим пријемом у НАТО били би ријешени бројни проблеми Косова и Метохије, али не би био ријешен ниједан проблем због којег је НАТО кренуо у оружану акцију против једне мале, а за њихове потребе тако згодне земље...Одговор је био НЕ...Ми смо морали бити војнички поражени. НАТО је одлучио да дође на Космет и то силом, без икакве наше кооперативности. Јер, када не буде питао, неће имати сличну обавезу ни према некој другој држави. То су они називали Новим свејтским поретком»²³. Ово сведочи о томе да је тадашње југословенско руководство покушало дословце све како би избегло агресију НАТО на Југославију. Интереси НАТО су диктирали другачије њихово поступање.

21) Демократска опозиција Србије, *Програм за демократску Србију*. ДОС; Београд, 2000. Доступно на https://www.vreme.com/arhiva_html/502/10.html 25/09/2018

22) «Југославија и међународна заједница - Предлог платформе за алтернативну спољну политику Форума за међународне односе» од 18. фебруара 1997. У *Спољна политика Србије: стратегије и документи* (Наташа Драгојловић, Станислав Сретеновић, Драган Ђукановић, Драган Живојиновић, ур), друго издање. Европски покрет у Србији, Београд, 2011, стр. 278. Доступно на <http://www.emins.org/wp-content/uploads/2017/03/Spoljna-politika-Strategije-i-dokumenta-drugo-izdanje-2011.pdf> 25/09/2018

23) Момир Булатовић, *Исто*.

ПАРТИЈЕ У СРБИЈИ ПРЕМА АТЛАНТСКИМ ИНТЕГРАЦИЈАМА ПОСЛЕ 2000.

Да је формулација у Програму ДОС-а из 2000. довољно широка да се под њом може разумети и приступање наше земље НАТО-у, показао је већ октобра 2001. у свом експозеу у Савезној скупштини СРЈ тадашњи министар иностраних послова Горан Сви-лановић. То је био тренутак када се, по први пут, један политички функционер у Србији - додуше шеф мале парламентарне странке Грађанског савеза Србије, али партије која је чланица владајуће коалиције ДОС, што указује да је тиме изражаван и политички став ДОС-а и Савезне владе у којој је он био министар - јавно обзна-нио да је политички циљ - евроатлантска интеграција. «Основна спољнополитичка оријентација СРЈ усмерена је ка европским и евроатлантским интегративним процесима». Овакав политички став министар Свилановић је образложио следећим речима: «У својој спољној политици СРЈ ће у све већој мери узимати у обзир неопходност приближавања постојећим европским војно-безбед-носним структурама, како због чињенице да је практично цео наш регион са таквим структурама повезан и да у том смислу не треба да останемо у изолацији, тако и због тога што деловање у оквири-ма оваквих структура или у координацији са њима гарантује и већу унутрашњу стабилност и јачи међународни положај земље»²⁴. Гото-во идентичну аргументацију користио је Форум за међународне односе да би образложио своје ставове у погледу атлантских инте-грација из Предлога платформе за алтернативну спољну политику.

Пре Свилановића, једна ванпарламентарна партија која је на изборима 5. октобра 2000, а потом и на изборима за народне по-сланике у Народној скупштини Републике Србије децембра 2000. доживела дебакле - Српски покрет обнове Вука Драшковића - у страначком Програму усвојеном на IV Сабору странке маја 2001. износи залагање за приступање СРЈ програму «Партнерство за мир», као «улазници у НАТО савез», али и за приступање НАТО алијанси, сматрајући да се тиме штити стаус Космета у саставу Србије²⁵. Свилановићев говор дакле није први пронатовски поли-

24) Експозе Горана Свилановића, савезног министра за иностране послове, у Савезној скупштини СР Југославије, Београд, 24. октобар 2002. У Н. Драгојловић, С. Сретеновић, Д. Ђукановић, Д. Живојиновић (ур) *Исто*, стр. 295.

25) В. Урош Шуваковић, «Партије у Србији и Косово и Метохија (2000-2008)», *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2009, стр. 411. Сличног става је био и тадашњи подпредседник Савета министара СЦГ и председник Г17+ Мирољуб Лабус. В. «Лабус: Сарадња са НАТО једина гаранција за Србе на Косову», *Б92*, 28.03.2004. Доступно на https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2004&mm=03&dd=28&nav_category=11&nav_id=136648 28/09/2018

тички партијски став, али он ипак означава почетак НАТО-ентузијастичке фазе на српској политичкој сцени. Иако их није изговорио представник ДС, већ председник једне мале партије - чланице ДОС-а у својству министра иностраних послова, не постоји никаква дилема да је Демократска странка била водећа пронатовска политичка партија у оквиру тада владајуће коалиције ДОС. Ово не значи да се друга по снази партија у тој коалицији - ДСС Војислава Коштунице супротстављала таквој политици; она у њој само није предњачила²⁶. Ово потврђује то да је читав низ докумената, који се односе на атлантске интеграције СРЈ, односно СЦГ, донет у време док је Коштуница био председник Југославије, односно председник Владе Републике Србије²⁷. Осим ових партија, и Г17+ је имао активну улогу у процесу приступања Србије «Партнерству за мир» и покушају да се тај процес настави у смеру приступања НАТО-у.

Каква је улога ДС у натоизацији Србије јасно је изразио Зоран Живковић, краткотрајни премијер Србије у време диктатуре заведене акцијом «Сабља» и непосредно након ње, због убиства Зорана Ђинђића. Он је у свом експозеу пред Народном скупштинском Републике Србије, у својству мандатара, изјавио како је један од краткорочних спољнополитичких циљева наше земље «приступање Партнерству за мир»²⁸. Много одређенији је био Борис Тадић, на свечаној инаугурацији за председника Републике Србије. Он је тада поручио како «наше чланство у програму `Партнерство за мир`, у процесу интеграције нашег система одбране у међународне структуре колективне безбедности, такође је у националном интересу...Једини ефикасан одговор на те претње је интеграција у међународни систем колективне безбедности...наставак наше безбедносне изолације представља проблем читавог региона»²⁹. Не треба посебно ни наглашавати да флоскула «систем колективне безбедности», представља заправо еуфемизам за чланство у НАТО. Међутим, то није било довољно, па је новоизабрани председник

26) Јула 2005. министар иностраних послова СЦГ Вук Драшковић и генерални секретар НАТО Јап де Хоп Шефер потписали су споразум који предвиђа слободу кретања НАТО снага преко територије СЦГ, без плаћања и без обавезе да информишу домаће власти о свом особљу и терету, уз пуну гаранцију имунитета. Наводно, Влада Србије није била о томе обавештена, нити се о споразуму изјашњавала.

27) Наивно и неистинито би било тврдити да Влада Србије није имала никаквог утицаја на израду и доношење стратегије одбране Србије и Црне Горе 2004. године, иако су министри одбране у то време били Борис Тадић, као представник ДС и Првослав Давинић, као представник Г17+.

28) Зоран Живковић, Експозе Зорана Живковића, мандатара за састав нове Владе Републике Србије, 18. март 2003. У Наташа Драгојловић, Станислав Сретеновић, Драган Ђукановић, Драган Живојиновић (ур) *Исто*, стр. 264.

29) Говор Бориса Тадића, председника Републике Србије, на свечаној инаугурацији, 11. јул 2004. У *Исто*, стр. 276

отишао и корак даље поменувши у свом говору и евроатлантске интеграције. Ту престаје свака дилема о чему се ради. «Сарадња са Међународним судом за ратне злочине је приоритет наше спољне и унутрашње политике јер је суштински предуслов свих европских и евроатлантских интеграција...» (наглашавање У.Ш.)³⁰. Била је то јасна политичка прологомена за снажење политике уласка наше земље у НАТО. И Политички савет ДС, у свом документу «Стратегија промена» укључио се у пропагандну активност на плану приступања Србије атлантским интеграцијама. То је међутим, учинио на најбруталнији могући начин. Најпре је констатовао да је главна препрека за европске интеграције земље и њену модернизацију - патриотизам³¹ (sic!), да би се потом zaloжио у оквиру одељка овог документа насловљеног са «Реформа војске и полиције» за «укључивање у међународне безбедносне организације, *попут* 'Партнерства за мир', Интерпол и друге»³² (наглашавање У.Ш.), при чему нема никакве дилеме да то што се један НАТО програм даје као пример, уз истовремено остављање простора за укључивање и у друге такве организације, представља јасно усмерење ка НАТО-интеграцији наше земље.

Оваква опредељења у програмским документима Демократске странке операционализована су у стратешким документима која се тичу одбране и националне безбедности из тог времена. Тако у Стратегији одбране СЦГ из 2004. недвосмислено стоји да «Србија и Црна Гора потврђује ново опредељење за чланство у међународним безбедносним структурама, првенствено за прикључење Програму «Партнерство за мир» Северноатлантског савеза (НАТО), НАТО савезу заснованом на демократској вољи грађана и другим европским и евроатлантским интеграцијама»³³. Ако је у наступима политичара овај циљ био формулисан у увијеној форми - како га грађани не би препознали - у овом стратешком документу он је без икакве задршке експлициран³⁴. У уводу у *Белу књигу одбране* тадашњи министар одбране СЦГ Првослав Давинић, иначе кадар Г17+, написао је како се у том документу «промовише опре-

30) Исто

31) Политички савет: Стратегија промена, 2005. . У Исто, стр. 295

32) Исто, стр. 299

33) Стратегија одбране Државне заједнице Србија и Црна Гора, *Службени лист СЦГ* 55/2004.

34) Ваља уочити формулацију да СЦГ «потврђује ново опредељење за чланство у међународним безбедносним структурама, првенствено... НАТО савезу заснованом на демократској вољи грађана». Шта је засновано на демократској вољи грађана? НАТО савез или наше чланство у њему? Овако вешто дат исказ може да значи и избегавање линча од стране грађана при свакој помисли да њихова земља треба да уђе у војни савез који ју је бомбардовао, али може да значи и стављање у изглед референдума о том питању,

дељење Србије и Црне Горе за приступање европским и евроатлантским интеграцијама...Прикључивањем евроатлантским интеграцијама...промовишу се европске и евроатлантске вредности»³⁵. У овом документу, осим у уводној речи министра, такође стоји врло јасно одређење да је СЦГ «заинтересована за успостављање *потпуно институционалне сарадње са НАТО-ом*, пре свега за прикључење Програму `Партнерство за ми`»³⁶ (нагл. У.Ш.). Иако се свугде истиче «првенство» програма «Партнерство за мир», није спорно то да су они који су се тада залагали за такву врсту сарадње НАТО заправо тежили пуноправном чланству у овом војном блоку. Да ли је историјска случајност умешала своје прсте, тек Србија је постала чланица «Партнерства за мир» 29. новембра 2006. године. Томе је претходило потписивање споразума од стране Бориса Тадића (у име Владе Србије којом је председавао Коштуница) и Кондолизе Рајс (у име владе САД) о бесплатном коришћењу наше инфраструктуре од стране Војске САД, уживању имунитета особља и других бенефиција (SOFA), које је Вук Драшковић већ одобрио у време постојања СЦГ. Американци су, међутим, желели да се осигурају, пошто је СЦГ у међувремену престала да постоји. У то време, чврсто за улазак у НАТО били су ДС, Г17+, СПО и ЛДП. Социјалисти, скупа са ПУПС и ЈС, те СРС као највећа опозициона партија, се противе атлантским интеграцијама. Након вести да би ускоро могло да дође до признавања независности тзв. Косова од стране западних земаља, Коштиничин ДСС је предложио, а Народна скупштина Србије је изгласала 26. децембра 2007. *Резолуцију о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије*. У тачки б) ове Резолуције која је и данас на снази одређено је: «Због укупне улоге НАТО пакта, од противправног бомбардовања Србије 1999. године без одлуке Савета безбедности до Анекса 11 одбаченог Ахтисаријевог плана, у коме се одређује да је НАТО „коначан орган” власти у „независном Косову”, Народна скупштина Републике Србије доноси одлуку о проглашавању војне неутралности Републике Србије у односу на постојеће војне савезе до евентуалног расписивања референдума на којем би се донела коначна одлука о том питању»³⁷. Тиме је ДСС (скупа са Новом Србијом Веље Илића) обзнанила да одустаје од

35) Првослав Давинић, «Бела књига одбране - зашто?». У Министарство одбране СЦГ - Сектор за политику одбране, Управа за стратeгијско планирање *Бела књига одбране*, НИЦ «Војска», Београд, април 2005, стр. 5, 6.

36) *Бела књига одбране*, стр. 24

37) Народна скупштина Републике Србије, *Резолуција о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије*. Доступно на <http://www.parlament.rs/akti/doneti-zakoni/u-sazivu-od-14-februara-2007-.1034.html> 25/09/2018

атлантских, а убрзо ће одустати и од евроинтеграција, потврђујући такво опредељење касније у својим партијско-политичким документима. Међутим, ни политика војне неутралности није могла да спречи промотере НАТО-интеграција да у Стратегији националне безбедности из октобра 2009. запишу следеће³⁸: «У интересу циљева одбране напори државних органа усмерени су на реформу и изградњу ефикасног система одбране, његово стабилно функционисање и на стварање услова за његову *интероперабилност са системима држава укључених у европске безбедносне структуре* и НАТО програм Партнерство за мир»³⁹ (нагл. У.Ш.). Слична опредељења садржи и Стратегија одбране Републике Србије из октобра 2009⁴⁰. из које је изостављено стратешко опредељење за чланство у НАТО које је експлицирала иста стратегија из 2004, али је остала «интраоперабилност» са чланицама «Партнерства за мир», као и опредељење за «*интеграцију у европске и друге међународне безбедносне структуре* и учешће у НАТО програму Партнерство за мир» (нагл. У.Ш.). Треба уочити и да се овде користе еуфемизми и покушава сарадња са НАТО промовисати на мала врата. Наиме, поставља се питање које су то «европске» безбедносне структуре, ако се зна да је безбедносна функција ЕУ «закржљала», управо зато што су САД и НАТО⁴¹ спречавале њен развој?⁴² Јасно је да се тиме покушавају ујединити два колосека: под изговором «европских» да се спроведу и «атлантске» интеграције. Осим тога, у наставку исказа стоји «и друге међународне безбедносне структуре», тако да нема никакве сумње да се под овом формулацијом покушава прокријумчарити НАТО-интеграција Србије. Стога тешко можемо да прихватимо налаз да ови документи садрже «двосмислене одредбе око чланства у НАТО»⁴³. Те одредбе су врло јасне, али су формулисане тако да обичан народ не може да прозре намере ат-

38) Утемељену критику Стратегије дао је Радослав Гаџиновић, «Стратегија националне безбедности стратешки документ државе», *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2009, стр. 195-210

39) Република Србија, *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, Београд, октобар 2009. Доступно на http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj_dokumenta/strategije/Strategija%20odbrane%20Republike%20Srbije.pdf 25/09/2018

40) Стратегија одбране Републике Србије, *Службени гласник РС* 88/2009

41) Ракић указује како постојање НАТО «пре може да допринесе нестварању него стварању европске војске». В. Бранко Ракић, *За Европу је потребно време: о преурађеном покушају успостављања европске политичке интеграције*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009, стр. 260

42) В. Миша Стојадиновић, «Европа и мултиполаран свет», *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2018, стр. 163-175. <https://doi.org/10.22182/pnb.1412018.10>

43) Драган Ђукановић, Ивона Лађевац, «Приоритети спољнополитичке стратегије Републике Србије», *Међународна политика*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, бр. 3/2009, стр. 352

лантистичких политичких партија⁴⁴. Те партије и у својим новим, данас важећим програмским документима заступају пронатовско становиште. Тако ЛДП Чедомира Јовановића у Програму «Другачија Србија» из 2008. осим опредељења да Србија треба да приступи НАТО даје и образложење за то, указујући како се ради о «*пре свега политичкој организацији* и њене чланице промовишу заједничке интересе и вредности демократског друштва и слободног тржишта»⁴⁵ (наглас. У.Ш.). Оваква интерпретација карактера НАТО могућа је једино ако се има на уму Клаузевицева формулација како је рат наставак политике другим средствима. Заправо, инсистирање на томе да је НАТО политичка, а не војна организација, осим што вређа интелигенцију грађана, представља невешт покушај да се заобиђе већ проглашена војна неутралност Србије. У програмском документу ове партије «Преокрет» из 2012. истиче како ће «Србија остати вечити кандидат за чланство у Европској унији, без доношења одлуке о улажењу у чланство НАТО савеза... Улазак у НАТО је предуслов брзог чланства у ЕУ... НАТО значи трајни мир на Балкану»⁴⁶. Дакле, сада атлантисти користе потпуно супротну аргументацију, од оне коју су користили у првој деценији овог века, када су истицали да је могуће чланство Србије у ЕУ без чланства у НАТО. Очито је да је проглашавање војне неутралности било угаони камен који их је омео у плановима, па су одлучили да безмало користе језик претње - нема ЕУ без НАТО. У својој програмској платформи «Европска десница Србије» и СПО јасно каже да се залаже «за Србију у Европској унији и НАТО алијанси»⁴⁷. Овакво опредељење дели и новоформирана Социјалдемократска странка бившег председника Србије Бориса Тадића, у чије Програму како положај «Србије у глобалној безбедносној архитектури значи блиске односе и сарадњу са Северноатлантским савезом и непосредније учешће Србије у програму Партнерство за мир као и другим програмима НАТО», уз упозорење (претњу!) које су и друге атлантистичке старнке изрицале да «уколико Србија пропусти шансу да буде укључена у безбедносне интеграције, које су у скла-

44) У праву су они који уочавају како «однос Србије према НАТО-у периоду након 2000. показује да се, упркос њеној самопрокламованој војној неутралности, бројне активности у оквиру реформе система одбране одвијају према НАТО стандардима», али и да «Последњих година, упркос једносмерном кретању ка Западу, Србија покушава да, на бази војне неутралности, успостави неку врсту војно-политичке равнотеже, развијајући и војну сарадњу са традиционалним савезником Русијом». В. Андрија Савић, Ненад Ђорђевић «Евроатлантска димензија безбедности Србије», *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2018, стр. 88

45) Либерално-демократска партија, *Другачија Србија*. Главни одбор ЛДП; Београд, 2008, стр. 57

46) Либерално-демократска партија, *Преокрет*. Главни одбор ЛДП, Београд, 2012, стр. 7

47) Српски покрет обнове, *Европска десница Србије*. Шести сабор СПО, Београд, 2008.

ду са њеном европском будућношћу, ризикује да постане изолована и да угрози своје спољнополитичке и безбедносне интересе»⁴⁸. Демократска странка, која је доживела изборне дебакле, у свом изборном програмском документу *Нови дневни ред за Србију* из 2015. вешто избегавајући да се експлицитно изјасни о приступању Србије НАТО-у - иако је имплицитан довољно читљив - истиче како «*све преузете обавезе из програма Партнерства за мир морају бити испуњене, а мора бити остварена и сарадња са секторима одбране држава чланица ЕУ и чланица НАТО*»⁴⁹ (нагл.У.Ш). И Нова странка Зорана Живковића инсистира у свом базичном програмском документу из 2013. на «унапређењу нашег даљег учешће у програму Партнерство за мир са НАТО, свесни користи коју та сарадња може донети свим грађанима Србије»⁵⁰. Разрађујући даље ову тезу, Нова странка Зорана Живковића се, додуше не сасвим експлицитно, али довољно јасно изјашњава за приступање Србији Северноатлантском савезу кроз следећи програмски став: «У наредном периоду Србија би требало да кроз процес реформи безбедносног система и сарадње у оквиру НАТО програма Партнерство за мир, истражи и дефинише нови оквир за будуће односе и сарадњу са овим безбедносним савезом, који је комплементаран са њеном интеграцијом у ЕУ»⁵¹. Тиме и ова странка настоји да обједини европске и атлантске интеграције Србије.

Насупрот оваквим ставовима су социјалисти, који су 2010. усвојили нови Програм СПС, који садржи одређење за војну неутралност Србије и критику НАТО због агресије на нашу земљу. «Социјалисти истовремено полазе од чињенице да су нелегалан и нелегитиман напад НАТО-а 1999. године на нашу земљу, велика материјална разарања, људске жртве и војно-политичка подршка сецесионистима створили озбиљну препреку чланству Србије у НАТО-у. Приступање Србије програму Партнерство за мир схватамо као потврду наше спремности за прихватање највиших стандарда у области безбедности и обавеза које произлазе у контексту јачања безбедности у међународној заједници. Сматрамо то довољном формом којом можемо задовољити наше потребе на пољу безбедности и испунити међународне обавезе»⁵².

48) Социјалдемократска странка, *Програм Социјалдемократске странке*, СДС, Београд, новембар 2014, стр. 4

49) Демократска странка, *Нови дневни ред за Србију - Одбрана*. Доступно на <http://www.ds.org.rs/vest/odbrana> 28/09/2018

50) Нова странка, *Програм Нове странке*. Доступно на <https://novastranka.rs/politika-nove/programski-manifest/> 28/09/2018

51) Нова странка, *Програм Нове странке: програм нове спољне политике..* Доступно на <https://novastranka.rs/politika-nove/program-nove-spoljne-politike/> 28/09/2018

52) Социјалистичка партија Србије, *Програм Социјалистичке партије Србије*. Главни

За разлику од ЛДП, СПС указује НАТО «остаје превасходно војни савез»⁵³, те инсистирају на томе да одлуку о приступању Србије «било ком војнополитичком савезу морају донети искључиво грађани Републике Србије – већинском вољом израженом на демократски организованом референдуму»⁵⁴. Тиме СПС *de facto* поставља непремостиву препреку за атлантске интеграције Србије, које никада нису имале подршку грађана, остајући при том на линији политике војне неутралности проглашене Резолуцијом о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије из 2007. С друге стране, СПС прихвата чланство у «Партнерству за мир», што је значајна промена у односу на дотадашња програмска опредељења странке. Она је израз прагматског прихватања да је то свршена ствар. Код оваквог опредељења СПС остаје и у програмској декларацији свог IX Конгреса, допуњујући опредељења и ставом о прихватању партиципације «и у Индивидуалном акционом плану партнерства (енгл. Individual Partnership Action Plan, ИПАП), као вишем облику сарадње између Србије и НАТО алијансе»⁵⁵. Међутим, треба рећи, да одмах потом следи - «политички став равнотеже», који друге партије нису унеле у своје политичко-програмске документе. «Наглашавамо да су управо ванредне ситуације условиле и формирање заједничког српско-руског Хуманитарног центра за реаговање у кризним ванредним ситуацијама, који је смештен на југу Србије, поред Ниша. Сматрамо да није противречно ако наставимо да се залажемо и за одржавање историјских, традиционално добрих односа са Русијом. Нарочито је то важно у питањима колективне безбедности, будући да она обухватају много шири евро-азијски гео-политички простор, тако да од 2013. године имамо и статус посматрача у Парламентарној скупштини Организације договора о колективној безбедности». Социјалисти понављају опредељење о војној неутралности, наглашавају то да одлуку о приступању било ком војном савезу морају да донесу грађани Србије на референдуму и истичу опредељеност за сарадњу са војним савезима «у складу са концептом колективне безбедности у Европи и свету»⁵⁶.

Владајућа Српска напредна странка у свом базичном програмском документу *Бела књига: Програмом до промена* истиче

одбор СПС, Београд, 2010, стр. 22.

53) *Исто*

54) *Исто*, стр. 23

55) Социјалистичка партија Србије, *Визија Србије 2020*. Главни одбор СПС, Београд, 2014, стр. 86

56) *Исто*

залагање за политику војне неутралности⁵⁷. Уочљиво је да напредњаци у овом свом документу ни на једном месту не спомињу ни реч НАТО нити «Партнерство за мир». И парламентарни покрет «Двери», уз јасну критику због агресије 1999. године и коришћења осиромашеног уранијума, се децидно противи уласку Србије у НАТО⁵⁸, с тим да се ова странка противи не само атлантским, већ и евроинтеграцијама. У свом Програму из 2009. године, СРС не спомиње НАТО уопште, нити се залаже за војну неутралност, али поставља следећи принцип: «Српски радикали би пристали да наша држава склапа и војно-политичке савезе са свим земљама које имају разумевања за српске националне интересе, као и наше државне тежње у целини, под условима којима би се гарантовала суверена воља свих држава чланица»⁵⁹.

КА ЗАКЉУЧИВАЊУ

Пратећи кроз скоро три деценије партијско-политичка програмска опредељења странака у Србији, када је реч о НАТО, долази се до недвосмисленог закључка да ни код једне релевантне странке све до 2000. није постојао неки проатлантски став. То, свакако, не значи, одсуство сарадње делова руководстава неких странака са овлашћеним лицима Северноатлантске алијансе. Са агресијом НАТО на СРЈ и доласком ДОС-а на власт, ситуација се мења и неке од странака отворено истичу своје залагање за укључивање СРЈ (Србије) у НАТО (ДС која је касније такав став изражавала прикривено, Г17+, СПО, ЛДП, ГСС), док друге то чине прикривено, оптирајући првенствено за прикључење наше земље НАТО програму «Партнерство за мир» (Нова странка, СДС) као предворју за улазак у западни војни савез или конклюдентним радњама (ДСС до 2007). При том, треба уочити да ни једна источноевропска ни централноевропска бивша социјалистичка земља која је ушла у транзицију, није избегла приступање НАТО-у, па се треба упитати због чега би алијанса која нам је донела «Милосрдног анђела» 1999. била тако «великодушна» према Србији?

Други блок странака се одлучно залаже против приступања Србије НАТО-у (СПС, СРС, ДСС после 2007, СНС, али и неке

57) Српска напредна странка, *Бела књига: Програмом до промена*. СНС, Београд, октобар 2011, стр. 39

58) Двери, *Програм Двери: сигурност за државу*. Доступно на <https://dveri.rs/sigurnost-za-drzavu> 30/09/2018

59) Српска радикална странка, *Програм Српске радикалне странке*, Београд, 2009, стр. 30. Доступно на <https://www.srpsskaradikalnastranka.org.rs/program.html> 30/09/2018

мање опозиционе странке попут покрета Двери). Овде међутим треба истаћи да су тек после прављена коалиције напредњака и социјалиста, те јачања СНС и великог утицаја њеног лидера Александра Вучића, у Србији пронатовски програмски ставови неких политичких партија стављени у други план. Ово, међутим, никако не значи да су те партије редефинисале своје политичко-програмске ставове, већ само значи да их у овом тренутку истичу због њихове непопуларности међу грађанима Србије, а и своје маргиналне позиције на партијској сцени земље.

Уочљиво је и то да оне партије које се снажно залажу са остатак Косова и Метохије у саставу Србије истовремено представљају главни бастион отпора атлантским интеграцијама Србије; партије које прихватају или се залажу за независност Косова и Метохије, залажу се и за приступање Србије НАТО-у. Ту постоји каузални однос: НАТО је извршио агресију на СРЈ 1999. да би омогућио независност јужне српске покрајине.

Чврст отпор грађана Србије атлантским интеграцијама - због чега неке од пронатовских странака изражавају еуфемистички свој став према НАТО, док оне антинатовске и због тога задобијају подршку на изборима - резултат је деолвања низа фактора, од којих су најважнији: злочини НАТО над нашим народом 1999, улога НАТО у војним операцијама Хрватске војске против српског народа «Олуја» у Српској Крајини, али и у Републици Српској, подршка сецесионистичким република бивше Југославије, подршка реализацији настојања албанских сепаратиста да прогласе тзв. «независно Косово». Ово последње било је и директан повод доношењу скупштинске резолуције којом је проглашена војна неутралност Србије. Осим ових фактора који се, заправо, односе на његово директно антисрпско учешће у југословенској кризи, постоје и неки други фактори које не би требало подценити: социјализованост грађана у духу несврставања у војне блокове, због чега је идеја «неутралности Србије» прихваћена као политички став, осећај блискости према Русији која је, нарочито од доласка председника Путина на власт, увек на међународној позорници заступала српске интересе, итд. Може се закључити да је у Србији, баш као што смо и предвиђали⁶⁰, дошло до ревизије глобалних друштвених циљева формулисаних у годинама непосредно после петог октобра 2000, и да је њоме обухваћен и однос према НАТО-у. Убедљива већина грађана Србије је противник њених атлантских интеграција, а странке које то подржавају су изгубиле парламен-

60) Урош Шуваковић, *Политичке партије и глобални друштвени циљеви*, Трећи миленијум, Београд, 2004, стр. 323

тарни статус или се, уколико га и имају, налазе на маргинама политичког процеса.

ЛИТЕРАТУРА

- Башчаревић, Иван М. «Ставови студената према ЕУ, НАТО и Хашком трибуналу», *Студенти на северу Косова и Метохије* (Урош Шуваковић, Јасмина Петровић, ур. и прир), Филозофски факултет Универзитета у Приштини, Косовска Митровица, 2016, стр. 111-126
- Булатовић, Момир, *Правила ћутања*, друго издање. Народна књига, Алфа, Београд, 2004.
- Б92, «Лабус: Сарадња са НАТО једина гаранција за Србе на Косову», *Б92*, 28.03.2004. Доступно на https://www.b92.net/info/vesti/index.php?уууу=2004&mm=03&dd=28&nav_category=11&nav_id=13664828/09/2018
- Двери, *Програм Двери: сигурност за државу*. Доступно на <https://dveri.rs/sigurnost-za-drzavu/30/09/2018>
- Демократска странка, *Нови дневни ред за Србију - Одбрана*. Доступно на <http://www.ds.org.rs/vest/odbrana/28/09/2018>
- Демократска опозиција Србије, *Програм за демократску Србију*. ДОС; Београд, 2000. Доступно на https://www.vreme.com/arhiva_html/502/10.html/25/09/2018
- Драгојловић, Наташа, Сретеновић, Станислав, Ђукановић, Драган, Живојиновић, Драган (ур) *Спољна политика Србије: стратегије и документи*, друго издање. Европски покрет у Србији, Београд, 2011, стр. 278. Доступно на <http://www.emins.org/wp-content/uploads/2017/03/Spoljna-politika-Strategije-i-dokumenta-drugo-izdanje-2011.pdf/25/09/2018>
- Гајић, Александар Саша, «Евроатлантске интеграције, Србија и Западни Балкан после 'Брегзита': геополитичке околности», *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2018, стр. 135. <https://doi.org/10.22182/pnb.1412018.8>
- Гађиновић, Радослав, «Војна неутралност и будућност Србије», *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2018, <https://doi.org/10.22182/pnb.1412018.2>
- Гађиновић, «Стратегија националне безбедности стратешки документ државе», *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2009, стр. 195-210
- Ђукановић, Драган, Лађевац, Ивона, «Приоритети спољнополитичке стратегије Републике Србије», *Међународна политика*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, бр. 3/2009, стр. 343-364
- Либерално-демократска партија, *Преокрет*. Главни одбор ЛДП, Београд, 2012.
- Либерално-демократска партија, *Другачија Србија*. Главни одбор ЛДП;

Београд, 2008.

Министарство одбране СЦГ - Сектор за политику одбране, Управа за стратедијско планирање *Бела књига одбране*, НИЦ «Војска», Београд, април 2005.

Народна скупштина Републике Србије, *Резолуција о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије*. Доступно на <http://www.parlament.rs/akti/doneti-zakoni-u-sazivu-od-14-februara-2007-.1034.html> 25/09/2018

Николић, Коста, Димитријевић, Бојан, Б, Цветковић, Срђан, Гавриловић, Слободан (прир) *Историја Демократске странке 1989-2009: документи*. Институт за савремену историју, Службени гласник, Београд, 2009.

Нова странка, *Програм Нове странке*. Доступно на <https://novastranka.rs/politika-nove/programski-manifest/> 28/09/2018

Нова странка, *Програм Нове странке: програм нове спољне политике..* Доступно на <https://novastranka.rs/politika-nove/program-nove-spoljne-politike/> 28/09/2018

Примаков, *Свет без Русије? Чему води политичка кратковидост*. Службени гласник, Факултет безбедности Универзитета у Београду, Београд, 2010.

Ракић, Бранко, *За Европу је потребно време: о преурањеном покушају успостављања европске политичке интеграције*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2009.

Република Србија, *Стратегија националне безбедности Републике Србије*. Београд, октобар 2009. Доступно на http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadržaj/dokumenta/strategije/Strategija%20odbrane%20Republike%20Srbije.pdf 25/09/2018

Савић, Андрија, Ђорђевић, Ненад «Евроатлантска димензија безбедности Србије», *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2018, стр. 67-90

Социјалдемократска странка, *Програм Социјалдемократске странке*, СДС, Београд, новембар 2014.

Социјалистичка партија Србије, *Визија Србије 2020*. Главни одбор СПС, Београд, 2014.

Социјалистичка партија Србије, *Програм Социјалистичке партије Србије*. Главни одбор СПС, Београд, 2010

Социјалистичка партија Србије, *Основе програма Социјалистичке партије Србије*, усвојене на II Конгресу СПС 1992. године, Главни одбор СПС, Београд, 2003.

Социјалистичка партија Србије, *Обнова - развој - реформе*, Главни одбор СПС, Београд, 2000.

Социјалистичка партија Србије, *Програмске основе и Статут Социјалистичке партије Србије*, Главни одбор СПС, октобар 1990.

Српска напредна странка, *Бела књига: Програмом до промена*. СНС, Бе-

- оград, октобар 2011.
- Српски покрет обнове, *Европска десница Србије*. Шести сабор СПО, Београд, 2008.
- Српски покрет обнове *Програм Српског покрета обнове*. СПО, Београд, 1993.
- Српска радикална странка, *Програм Српске радикалне странке*, Београд, 2009. Доступно на <https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/program.html> 30/09/2018
- Стојадиновић, «Европа и мултиполаран свет», *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2018, стр. 163-175. <https://doi.org/10.22182/pnb.1412018.10>
- Стратегија одбране Републике Србије, *Службени гласник РС* 88/2009
- Стратегија одбране Државне заједнице Србија и Црна Гора, *Службени лист СЦГ* 55/2004
- Суботић, Милован, «Безбедносни троугао: ЕУ - НАТО - Руска Федерација и позиција Србије», *Политика националне безбедности*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2018, стр. 141-162. <https://doi.org/10.22182/pnb.1412018.9>
- ЦЕСИД, *Јавно мњење Србије: политичка и друштвена ситуација у Србији*, ЦЕСИД, Београд, 2016. Доступно на http://www.cesid.rs/wpcontent/uploads/2017/02/CeSID_USAID_Politi%C4%8Dke_prilike_u_Srbiji_2016.pdf 20/09/2018
- Шуваковић, Урош, *Транзиција: прилог социолошком проучавању друштвених промена*. Филозофски факултет Универзитета у Приштини с привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2014.
- Шуваковић, Урош, «Партије у Србији и Косово и Метохија (2000-2008)», *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 4/2009
- Шуваковић, Урош, *Медицина и друштво*, КОБДОМ, Ковин, 2007.
- Шуваковић, Урош, *Политичке партије и глобални друштвени циљеви*, Трећи миленијум, Београд, 2004
- Шуваковић, Урош «Фазе у остваривању доктрине `новог светског поретка'», *Смисао*, Главни одбор Социјалистичке партије Србије, Београд, бр. 8-9, 1999, стр. 117-122

Uros V. Suvakovic

SERBIA AND ATLANTIC INTEGRATIONS – POLITICAL ATTITUDES OF SERBIAN PARTIES TOWARDS NATO

Resume

Monitoring for almost three decades party-political program attitudes of political parties in Serbia regarding the NATO, an explicit conclusion is that there was no pro-Atlantic attitude until the 2000 with any relevant party. Surely, it does not mean that there was no cooperation between parts of some parties' leadership with authorities of the North Atlantic Alliance. With the NATO aggression on the FRY and DOS coming into power, situation has changed and some of the parties openly stood out for integration of the FRY (Serbia) in the NATO (DS was later showing covertly that attitude, G17+, SPO, LDP, GSS), while others did it covertly, opting primarily for inclusion of our country to the NATO program "Partnership for Peace" (Nova stranka, SDS) as a lobby for the entrance into the western military alliance, or concluding actions in that direction (DSS before 2007). It should be noticed that not a single Eastern European or Central European former socialist state that entered the transition has avoided accession to NATO. Therefore, one should ask himself why the alliance that brought us the "Merciful Angel" should be so "generous" to Serbia?

Another block of parties decidedly stands out against accession of Serbia to NATO (SPS, SRS, DSS after 2007, SNS, but also some smaller opposition parties like the movement Dveri). However, here should be pointed out that only after forming the coalition of the progressives and the socialists, as well as strengthening of SNS and great influence of their leader Aleksandar Vucic, pro-NATO program attitudes of some political parties in Serbia were put in the second plan. However, this surely does not mean that these parties have redefined their political-program attitudes, but it only means that they do not put them on the first place of the agenda at the moment because of their unpopularity among the Serbian citizens and their marginal position in the party scene.

It is obvious also that the parties that strongly plead for Kosovo and Metohija to remain in Serbia simultaneously represent the main bastion of resistance to Atlantic integrations of Serbia; the parties that accept or plead for the independence of Kosovo and Metohija also plead for accession of Serbia to NATO. There is a causal relation here: NATO performed aggression on Serbia in 1999 in order to enable the independence of the southern Serbian province.

Consistent resistance of the Serbian citizens to Atlantic integrations – why some of pro-NATO parties euphemistically express

their attitude towards NATO, while the anti-NATO parties gain support at elections – is the result of a series of factors, the most important being: NATO crimes against our people in 1999, the role of NATO in military operation “The Storm” of the Croatian Army against the Serbian people in Srpska Krajina and Republika Srpska, support to the secessional republics of the former Yugoslavia and finally support to the so-called independence of Kosovo. Except for these factors that, actually, relates to the direct anti-Serbian role in the Yugoslav crisis, there are also some other factors that should not be underestimated: socialization of citizens in the spirit of non-alliance in military blocks, being the reason why the idea of “Serbian neutrality” is accepted as a political attitude, affinity for Russia that has always pleaded for Serbian interests in the international scene, especially when the president Putin has come into power; etc. A conclusion may be that a revision has happened in Serbia of global social goals formulated in the years just after the 5 October 2000, comprising also the relationship with NATO. The majority of Serbian citizens is opposed to the Atlantic integrations and the parties that support it have lost the parliamentary status, or – if they have it at all, are on the margins of political process.

Keywords: *Atlantic integrations, Serbia, NATO, attitudes of political parties, 1989-2018*

* Овај рад је примљен 12. октобра 2018. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције, 22. октобра 2018. године.